



شخصیت‌های نامیرا

پیوند به گذشته

شغنان ولایت بدخشان

سلطان شاه صفدر

نوشته: حسینی حسنیار شغنانی

۹ مارچ ۲۰۱۹

برای شناخت شخصیت اصلی شاه صفدر معروف به سلطان شاه صفدر نخست باید سری بزنیم به صندوق خانه تاریخ. تاریخ به ما توضیح خواهد داد که شاه صفدر کی بود و چرا در شغنان کشته شد. شاه صفدر با کیه می رزمید و چه میخواست و دهها پرسش دیگر را تاریخ به ما پاسخ میدهد .

در نیمه دوم قرن نهم خورشیدی / قرن پانزدهم میلادی شیانیان (ازبکان) بر تخارستان و بدخشان مسلط شدند. شیبیک خان ، شیپانخان و یا شاه بیگ خان (۱۴۵۱ - ۱۵۱۰ میلادی) پایه گذار حکومت ازبکان بود. شیپانخان یکی از نوادگان جوجیان پسر ارشد تموچین چنگیز خان بود. شیانیان در اوایل در جنوب سایبریا / سیبری ساکن بودند و منطقه که امروز بنام " تیومین " یاد میشود، دولت خود اساس گذاشتند.

یک قسمت عمده ازین خانواده تحت رهبری شیپانخان سیبری را به مقصد آسیای مرکزی به مقصد احیای امپراتوری جد خویش رهسپار شدند. در آسیای مرکزی فرزندان تیمور کر و فر داشتند که بودن اندکترین مقاومت دست تازه واردان تار و مار شدند و استیلای خود را مناطق فتح شده مستقر ساختند.

شیانیان بزودی چنان قدرت بهم رساندند که برخی از شهرهای ایران امروزی را نیز اشغال کردند و خود را در مرزهای قلمرو صفویان رساندند، به عباره دیگر همسایه شدند با صفویان. صفویان شاهان متعصب شیعه بودند و شیانیان هم در مذهب تسنن سخت تعصب می روزیدند. تعصبات مذهبی چنان چاق شده بود که یکی دیگری را علنا دشمن خطاب میکردند و خودن یکدیگر را حلال خواندند. دو همسایه تحمل توهین و تحقیر یک دیگر را نکرده هر دو طرف آماده جنگ شدند. شیپانخان بعد از چند فقره درگیری خونین بدست شاه اسماعیل صفوی کشته شد(. . .) .

بعد از کشته شدن شیپانخان به سال ۱۵۱۰ میلادی ازبکان بسیاری از تصرفات خود در ایران و افغانستان امروزی را از دست دادند و قدرتی را که بهم رسانده بودند رو به اضمحلال نهاد. در زمان حاکمیت عبیدالله خان (۱۵۳۳ - ۱۵۳۹ میلادی) بار دیگر ستاره اقبال ازبکها طلوع کرد. عبیدالله خان شهر هرات را فتح کرد و قصد اشغال کامل ایران را داشت که کشته شد. هنوز در زمان حکمرانی ابوسعیدخان ازبک (۱۵۳۰ - ۱۵۳۳ میلادی) بدخشان بشمول شغنان بدست ازبکان افتاد. در بالا متذکر شدیم که ازبکان با شیعیان و بخصوص اسماعیلیان

با نهایت درجه خصمانه برخورد میکردند. سنی سازی بدخشان در همین زمان زمان آغاز شد که زمان امرای بدخشان (خانواده میریاربیک خان) ادامه داشت. بدخشان و حوزه پامیر نیز ناگزیر برای ازبکان مالیه و باج و خراج میدادند. مالیات و خراجاتی را که بر مردم تحمیل میکردند با آن ماشین جنگی خود را به حرکت می آوردند .

در اوایل شاهان محلی شغنان مقاومت کردند ولی مقاومت آنها بیهوده بود و بزودی سرکوب شد. شاهان محلی شغنان بدست ازبکان کشته شدند. فرستادگان عبیدالله خان تمام قیامها و شورشهای را که بر ضد آنها صورت میگرفت، خنثی ساختند و قیام کنندگان را از دم شمشیر گذراندند.

ازبکها اسماعیلیان را ملحد و رافضی میخواندند و در ضمن اهالی پامیر نیز آنها را کافر میخواندند. قلعه هاییکه درین زمان اینجا و آنجا ساخته شدند را نیز کافر قلعه میخواندند. تعصب مردم شغنان شاید ناشی از تعصبی باشد که ازبکان آنها را کافر خطاب میکردند. به مشکل میتوان گفت که در آن زمان اسماعیلیان با دستگاه امامت که در ایران مستقر بود رابطه داشتند یا خیر. هر چند اشخاص و افراد هر از گاهی تحت نام داعیان اسماعیلی در منطقه مشغول دعوت بودند، ولی بعدها معلوم شد که عده ی ازین اشخاص دعوتگران (یارسان، علی الهیان) بودند و در زیل اسماعیلیه و گاهی هم در زیر قبای تصوف دعوت میکردند .

اسماعیلیان شغنان بعداز درگذشت ناصر خسرو ارتباط مستقیم با الموت نداشتند و همچنان بعداز الموت ارتباط آنها با مرکز اسماعیلی کاملاً منقطع شده بود. برخی بر این باور اند که داعیان اسماعیلی مرتب به این سر زمین سر میزدند، به عباره دیگر ارتباط بین مردم و دستگاه امامت که ددر ستر بودند قطع نشده بود .
بعداز انشقاق در بین اسماعیلیان که به دو شاخه محمدشاهی و قاسم شاهی تقسیم شدند، گروه اول هند را به عنوان مرکز دعوت برگزیدند و بزودی از آن طریق به بدخشان نیز داعیان خود را گسیل نمودند .

در سال ۱۵۰۹ میلادی شاه رضی الدین ابن طاهر " امام " اسماعیلیان نزاری شاخه محمدشاهی مشغول دعوت بود و در درگیری با امرای تیموری کشته شد. شاه رضی تحت نام شاه صفدر تبلیغ میکرد و در جنگ با ازبکها در سال ۱۵۰۹ کشته شد. یکی از علل که

اسماعیلیان بدخشان مورد آزار و اذیت ازبکها قرار گرفتند همین درگیری و مقاومت شاه صفدر (شاه رضی الدین) بود، نتیجتاً با کشته شدن او پایان یافت. از قراین بر می آید اسماعیلیان بدخشان در همین دوره از هر زمان دیگر بیشتر شنجکه میشدند و ناگزیر مذهب خود را ترک میکردند.

شاه رضی الدین در جنگ با اشغالگران ازبک کشته شد که مزارش تا امروز در ناحیه آستانه قریه ویر شغنان زیارتگاه مردم است.